

ЗАЦВЕРДЖАНА

Пaстaнoвa
Мiнiстэртвa aдукaцiі
Рeспублiкi Бeлaрусь
20.10.2020 № 275

**Вучэбнaя прaгрaмa фaкулътaтaўнaх зaнaткaў
«Вaкaльнaх aнсaмбл (фaльклoрнaх)»**
длa V–X клaсaў устaнoў aдукaцiі,
якiя рeалiзуюць aдукaцыйнaх прaгрaмaх aгульнaй сярэдняй aдукaцiі

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛAЖЭННІ**

1. Дадзeнaя вучэбнaя прaгрaмa фaкулътaтaўнaх зaнaткaў «Вaкaльнaх aнсaмбл (фaльклoрнaх)» (дaлeй – вучэбнaя прaгрaмa) прызнaчeнa длa вучнaў V–X клaсaў устaнoў aдукaцiі, якiя рeалiзуюць aдукaцыйнaх прaгрaмaх aгульнaй сярэдняй aдукaцiі.

2. Дадзeнaя вучэбнaя прaгрaмa рaзлiчeнa нa 210 гaдзiн (35 гaдзiн у кoжнaм клaсe, 1 гaдзiнa нa тaдзeнь).

3. Мэтa – дaлучэннe вучнaў дa гiстoрыi i кyльтyры свaйгo нaрoдa, стымyлaвaннe рoстy дyxoўнaсцi прaз yклoчэннe iх ў трaдыцыйнyю нaрoднyю вaкaльнyю дзeйнaсць.

4. Зaдaчы:

рaзвiццэ вaкaльнaх, слыхaвaх i вaкaльнa-aнсaмблeвaх нaвaкaў;

вывучэннe i выкaнaннe вaсoкaмaстaцкaгa рэпeртyарy, рoзнaбaкoвaгa пa змeстy i жaнрaх;

нaбыццэ прaктычнaх нaвaкaў кaнцэртнa-выкaнaльнiцкaй дзeйнaсцi;

вaхaвaннe мyзычнa-эстэтычнaй кyльтyры срoдкaмi вaкaльнaгa мaстaцтвa;

вaхaвaннe твoрчaй aктыўнaсцi вучнaў.

5. Фoрмaх i мeтaдaх нaвyчaннa i вaхaвaннa рэкaмeндaвaнa з yлiкaм yзрoстaвaх aсaблiвaсцeй вучнaў V–X клaсaў, змaстoўнaгa i прaцэсyальнaгa кaмпaнeнтaў вучэбнaгa мaтэрыялy. Aснoўнaмi фoрмaмi прi нaвyчaннi фaльклoрнaмy aнсaмблy з’яўлaццa грyпaвaя прaктычнaя зaнaткi. Прi гэтым aкцэнт рoбiццa нa iндывiдyальнaх пaдyxoд. Тлyмaчaльнa-iлюстрaтыўнaх i рэпрaдyктыўнaх мeтaдaх – aснoвa прaктычнaгa зaсвaeннa спeвaў. Нa прaцягy нaвyчaльнaгa пeрыядy плaнyeццa шэpaг твoрчaх выстyплeннaў: aдкрытaя зaнaткi, спрaвaздaчнaх кaнцэртaх, збoрнaх кaнцэртaх i мeрaпрieмствaх. Вaнiкaм рaбoтa ў кoжнaм клaсe з’яўлaццa вывучэннe 6-8 твoрaў лeпшaх yзoрaў нaрoднaх пeсeнь з нeвaлiкiм дyяпaзoнaм гyчaннa (aбaвязкoвa як y пaвoльнaм, тaк i ў хyткiм тэмпe). Пaслa кoжнaгa пaўгoддзa прaвoдзяццa кaнтрoльнaх зaнaткi. У кaнцa гoдa прaвoдзяццa спрaвaздaчнaх зaнaткi-кaнцэртaх.

6. Aснoўнaя пaтрaбaвaннi дa вaнiкaў зaсвaeннa змeстy вучэбнaгa мaтэрыялy вaяўлaюццa ў тым, штo ў вучнaў бyдyць сфaрмiрaвaнaх:

6.1. yяўлeннe aб кyльтyрнaй спaдчaнe бeлaрyскaгa нaрoдa (вyснa-пaэтычнaя твoрчaсць, мyзычнaх фaльклoр, aбрaдaвaя трaдыцiя);

6.2. веды жанраў беларускага земляробчага календара; асноў народных спеваў (спецыфіка), вобразаў беларускай міфалогіі;

6.3. уменні:

рабіць натуральнае, блізкае да мовы гукаўтварэнне;

спяваць натуральным звонкім голасам, а'capella і з інструментальным суправаджэннем, шматгалосна (валоданне ўнісонна-гетэрафонным, падгалосачным, змешаным шматгалоссем), эмацыянальна-выразна, напеўна, прыгожым (моцным, гучным і светлым) голасам;

валодаць правільным пеўчым дыханнем (ніжнероберна-дыяфрагмальным);

вытрымліваць адзіную вакальную пазіцыю пры пераходзе ад гука да гука ў розных рэгістрах;

выразна і адкрыта вымаўляць словы ў спевах;

правільна вымаўляць словы на дыялектах;

выконваць народную мелізматыку; спалучаць пеўчае гукавядзенне з размоўнай інтанацыяй;

граматна выкарыстоўваць музычныя сродкі выразнасці ў выкананні фальклорных твораў;

суправаджаць спева танцавальнымі і іншымі выразнымі рухамі;

комплексна засвойваць фальклорны матэрыял.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

V клас (35 гадзін)

Тэма 1. Песні зімовага перыяду земляробчага календара (калядкі, шчадроўкі) (11 гадзін)

Працоўна-магічная аснова характэрных праяў земляроба. Тыпавыя калядкі (велічальныя гаспадару, гаспадыні, дачцэ (паненцы) і сыну (панічу, хлопцу). Асноўны сэнс калядак. Сюжэт трох гасцей (весел мясечык, жарка сонейка і дробен дожджык) у шчадроўскіх песнях. Дзеючыя асобы каляднага абраду (каза, журавель, кабыла, мядзведзь, механоша).

Жартоўныя песні ў калядным абрадзе.

Тэма 2. Веснавы перыяд беларускага земляробчага календара (веснянкі, валачобныя песні, Юр'я) (10 гадзін)

Багацце і жанравая разнастайнасць веснавых песень: вяснянкі-заклічкі, велікодныя, валачобныя, юраўскія. Характарыстыка і матывы вяснянак. Вобраз вясны.

Валачобныя песні – класічны жанр беларускага эпічнага фальклору. Багаты раздзел каляндарнай паэзіі. Спецыфіка і нацыянальная адметнасць, непаўторнасць, тыпавыя сюжэты валачобных песень. Вобразы святых у валачобных песнях. Пачцінасць валачобнікаў да гаспадару, гаспадыні. Услаўленне дзяўчыны і хлопца, бабкі.

Юр'я. Юраўскія песні – старадаўняе земляробчае свята першага абрадавага выгану жывёлы ў поле. Цэнтральны вобраз юраўскіх песень – Юр'я, Юрай.

Тэма 3. Пазаабрадавая паэзія (жартоўныя песні) (6 гадзін)

Жартоўныя песні – важная частка народнай вусна-паэтычнай творчасці, духоўны скарб нацыянальнай культуры беларусаў. Жартоўныя песні і скамарохі (перыяд Кіеўскай Русі і фарміраванне трох братніх народнасцей – рускіх, украінцаў і беларусаў).

Асноўныя тэмы жартоўных песень і іх галоўныя персанажы. Жартоўная песня – крыніца вобразаў, сюжэтаў, тэм для кампазітараў.

Суправаджэнне народных песень своеасаблівымі рухамі.

Тэма 4. Казкі, загадкі (7 гадзін)

Загадкі – старажытны жанр фальклору. Тэрмін «загадка». Іншасказальнае, метафарычнае апісанне прадмета. Адлюстраванне багатага гаспадарчага і жыццёвага

вопыту ў загадках. Фантазія, кемлівасць, дасціпны гумар народа, яго паэтычныя здольнасці.

Тэматыка загадак: шматгранны свет прадметаў і з'яў навакольнай рэчаіснасці (з'явы прыроды; чалавек і яго працоўная дзейнасць; матэрыяльны быт, сацыяльныя адносіны; жывёльны і раслінны свет). Тыповы час загадвання і адгадвання загадак. Дыдактычна-павучальны сэнс загадак.

Казка як мастацкі твор сацыяльна-бытавога, фантастычнага або навелістычна-авантурнага зместу. Класіфікацыя беларускіх казак (аб жывёлах, чарадзейных, сацыяльна-бытавых).

Рэзерв вучэбнага часу (1 гадзіна)

Рэкамендаваны музычны рэпертуар

Калядкі: «Ішла каляда ўпярод ражства», «Вы калядачкі, вы пабліжыцеся», «Добры вечар, гаспадару», «Го-го-го, каза», «Як пайшла каляда», «А калядачкі, а хадзіце к нам».

Валачобныя песні: «А з-пад лесу, лесу цёмнага», «Дай ішлі хлопцы да полям, борам», «Ідзем пайдзем па вуліцы», «Няхай будзе пахвалёны», «Там дзевачка кубкі мыла», «Ходзіць пава па вуліцы», «А на рэчачцы, а на быстрае».

Вяснянкі: «Вол бушуе – вясну чуе», «Вясна, вясна на калочку», «Ой, вясна, вясна ты, вясенечка», «Вясна красна», «Ой, вясна, вясна, што ты прынясла?».

Юраўскія песні: «Юр'я! Вечар добры, Юр'я», «Юр'я, устань рана», «Юр'ева матка пагнала цялятка», «Юр'я, Юр'я па полі ходзіць», «Ой, выйду я на вулачку», «Разгуляўся Юр'еў конь».

Жартоўныя песні: «Ой, паслала мяне маці», «Хлопец пашаньку пахае», «Чабарок, чабарок», «А як дзед з бабай пайшоў па каліну», «Ой, да прадай, бабушка, бычка».

Беларускія народныя песні: «Як з-пад нашай вуліцы», «Штой на траўкі, траўкі», «У крывого танца», «Моладзец, моладзец».

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы Г.Несцяровіч: «Жураўка», «Усе гульні каля броду».

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы Л.Холупавай: «Журавель», «А за лесам, за барамі».

VI клас (35 гадзін)

Тэма 1. Калядныя песні (калядкі, масленка) (9 гадзін)

Праца як аснова каляндарнай паэзіі. Музычная характарыстыка каляндарнага цыкла. Традыцыі выканання калядных песень. Асноўны сэнс калядак, іх функцыі.

Масленіца. Святкаванне масленіцы на Беларусі (катанне з гор і на арэлях). Сімвалы чучала і бліна. Мелодыка масленічных песень. Выкананне як без суправаджэння, так і з суправаджэннем (на выбар настаўніка).

Тэма 2. Веснавы перыяд земляробчага календара (веснавыя карагоды, карагодныя песні) (11 гадзін)

Каларытнасць веснавых карагодаў. Старажытны карагод «А мы ляда капалі». Змест карагодных песень.

Рухі «кола», «сценка на сенку», «ланцужок».

Тэма 3. Летні перыяд земляробчага календара (Купалле) (10 гадзін)

Купалле. Купальскія песні – гімн жыццю, прыродзе, каханню. Старажытныя карані. Купалінка (Купалка) як галоўны вобраз абраду. Крытэрыі працавітасці, сумленнасці, ветлівасці. Купальская паэзія: розныя праявы народнага быту, старадаўняга земляробчага светаўспрымання. Балады і баладныя матывы ў купальскіх песнях. Жартоўная песня ў купальскай паэзіі. Высмейванне непраўдзівасці, няшчырасці хлапцоў. Разнастайнасць

мастацкіх прыемаў, эканомнасць і выразнасць паэтычнага выказвання ў купальскіх песнях. Роля гульняў, карагодаў ў купальскай урачыстасці.

Сінкрэтычнасць музычнага фальклора. Спевы, акцёрская гульня, скокі, ці іншыя элементы руху.

Тэма 4. Прыказкі і прымаўкі (4 гадзіны)

Прыказка – устоўлівы народны выраз-афарызм, абагульняючы шматвекавы жыццёвы вопыт народа. Пераносны сэнс прыказак. Прымаўка – устойлівы народны выраз. Уласцівасці прымаўкі – жарт, сатыра, гумар.

Рэзерв вучэбнага часу (1 гадзіна)

Рэкамендаваны музычны рэпертуар

Калядкі: «Калядкі блізка, каўбаскі нізка», «Шчодры вечар, добры вечар», «Прыехала каляда на белым кані», «Добры вечар таму, хто ў етым даму...», «Ці дома, дома сам пан гаспадар?».

Беларуская народная песня ў апрацоўцы Ул.Зяневіча «Ой, рана, рана куры запелі».

Масленічныя песні: «У нас сёння масленіца», «А на гары сонца»

Веснавыя карагоды: «Пасеялі дзеўкі лён», «А пайду па лужочку», «Ды што ў садзе лялеіцца», «Дзень вялік», «Ды хадзіў карагод», «Як пушчу стралу».

Купальскія песні: «Зялёная жабка», «Купала ночка», «А Іван свішчыць», «Купава». «Сягоння Купала, а заўтра Ян», «Ішла Купалка сялом, сялом», «На моры вутка купалась».

Беларускія народныя песні: «Ой, бору мой», «Як задумаў камарык жаніцца», «Як хадзіла дзевачка беражком», «Тупу, тупу на памосце», «А з-пад лесіку».

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы Л.Холупавай: «Сонца села», «Ой, чаму ты, яліначка».

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы М.Сіраты «Як па лесе я гуляла», «Дзе Купала начавала», «Ішла Купалка».

VII клас (35 гадзін)

Тэма 1. Веснавы перыяд земляробчага календара (траецкія і русальныя песні) (11 гадзін)

Тройца (Сёмуха) і русальны тыдзень – позневеснавыя святы земляробчага календара. Раёны распаўсюджвання. Культ расліннасці. Завіванне вяноў. Сімвал бярозы. Роля траецкіх песень у традыцыйным песенным рэпертуары. Разнавіднасць траецкіх песень (куставыя).

Русальны (гранны) тыдзень. Народная міфалогія. Старадаўнія ўяўленні аб русалках.

Тэма 2. Летні перыяд земляробчага календара (пятроўскія песні, жніўныя песні – жазынкі) (10 гадзін)

Адлюстраванне ў абрадавай паэзіі асноўных этапаў жыцця чалавека, яго прыродапазнавальнай і працоўнай дзейнасці. Асноўныя раздзелы абрадавай паэзіі.

Пятро як своеасаблівы працяг Купалля. Любоўная і сямейна-бытавая тэматыка пятроўскіх песень. Функцыянальная роля пятровак, іх бытавое прызначэнне. Руплівасць – характэрная рыса пятроўскіх песень.

Жазынкавыя песні. Клопат аб тым, каб жніву паспрыяла добрае надвор'е. Радасць сустрэчы жней з нівай. Вобразна-паэтычны пачатак песеннага дыялога жней з полем. Адлюстраванне радасці з выпадку жазынак у застольных жазынкавых песнях.

Тэма 3. Пазаабрадавая паэзія (гістарычныя і баладныя песні) (7 гадзін)

Паняцце пазаабрадавых песень. Тэматыка і ўмовы выканання пазаабрадавых песень. Праяўленне ў песнях лепшых рыс нацыянальнага характару беларусаў: шчырасці,

праўдзівасці, працавітасці, гасціннасці, гуманнасці, чуласці, сціпласці. Пазаабрадавыя песні (гістарычныя і баладныя).

Адлюстраванне гістарычных падзей, адносін народа да гэтых падзей у гістарычных песнях. Значнае месца песень пра татарскі палон, барацьбу з польска-каталіцкай агрэсіяй (пра Слуцк, Магілёў), пра Палтаўскі бой і вайну 1812 года, песні пра падаўленне польскага паўстання 1831 года і яго кіраўніка Т.Касцюшку ў беларускім музычным фальклоры. Шырокае распаўсюджванне салдацкіх і гістарычных песень.

Балады, або баладныя песні – ліра-эпічныя творы з драматычна-напружаным сюжэтам. Пабудава балады. Тэрмін «балада» і яго станаўленне. «Доўгія песні», або «смутныя» і «жаласныя». Выкананне часцей у вялікі пост. Пераўтварэнне чалавека ў расліну ці птушку (купальскія балады). Класіфікацыя балад (з міфалагічнымі матывамі, казачныя і легендарныя, якія змяшчаюць загадкі, гульнёва-карагоднага складу, навелістычныя).

Выкананне гістарычных і баладных песень з суправаджэннем старадаўніх музычных інструментаў (дуда, ліра, басэтя, акарына, саломка).

Народныя песні без суправаджэння – галоўная рыса народнага выканальніцтва.

Песні Беларускага Палесся. Багатая меладычная палітра, змястоўны паэтычны тэкст, вялікая мастацкая каштоўнасць.

Тэма 4. Легенды і паданні (6 гадзін)

Месца легенд і паданняў сярод жанраў вусна-паэтычнай прозы. Фантастычныя і апаэтызаваныя вобразы легенд. Пазнавальная функцыя легенд. Легенды гістарычнага зместу. Легенды этыялагічнага (тлумачальнага) зместу: пра паходжанне свету, зямлі, неба, чалавека, розных жывёл і раслін.

Паданні. Асноўныя сюжэты. Пазнавальная функцыя паданняў. Гістарычныя паданні як найбольш распаўсюджаныя ў беларускім фальклоры (аб волатах, крыжаносцах, барацьбе з татарамангольскім нашэсцем і супраць шведаў, Айчыннай вайне 1812 года). Тапанімічныя паданні, іх галоўныя тэмы (аб паходжанні населеных пунктаў, урочышчаў, азёр).

Рэзерв вучэбнага часу (1 гадзіна)

Рэкамендаваны музычны рэпертуар

Траецкія і русальныя песні: «Ой ты, Тройца», «Саду мой, саду зялёны», «Ай, не радуйся, зялён дуб», «Пойдзем, дзевачкі», «На граной нядзелі», «Павяду русалку», «Ляцела вада каля горада».

Пятроўскія песні: «Божа наш», «Як з двара», «Перад Пятром, пятым днём».

Зажынкі: «Радзі поле жыта», «Гаварыла поле шырокае», «Пойдзем дзеўкі», «Радзі сонца жыта і пшаніцу».

Беларускія народныя песні «Ой, зіма, зіма», «Ай, барком, барком».

Беларуская народная песня ў апрацоўцы М.Сіраты «Ой, ты белая бяроза».

Беларуская народная песня ў апрацоўцы С.Беражнога «Дубравушка».

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы Л.Холупавай «Зорачка», «А на гарэ жыта, пад гарой пшаніца».

Беларуская народная песня ў апрацоўцы Г.Цітовіча «Жавароначкі, прыляціці».

Беларуская народная ў апрацоўцы Л.Ражковай «Ой, на гарэ мак».

Песня «Вочы Беларусі» (словы Р.Барадуліна, музыка М.Хаухлянцава)

VIII клас (35 гадзін)

Тэма 1. Пазаабрадавая паэзія (рэкруцкія і жартоўныя песні) (9 гадзін)

Элегічнасць зместу і глыбокі сум рэкруцкіх песень. Набор, як драматычны момант у рэкруцкіх песнях. Вобразы сям'і (бацька, маці, удава, сёстры, браты, конь), невыносная служба, смерць салдата – тыпавы момант.

Выкарыстанне барабана і духавых інструментаў у рэкруцкіх песнях.

Жартоўныя песні як важная частка беларускай народнай вусна-паэтычнай творчасці. Глыбіня зместу і паўнакроўнасць паэтычных вобразаў жартоўнай песні.

Праяўленне здаровай натуры беларускага працаўніка, яго маралі і вялікага жыццялюбства ў жартоўных песнях. Тэма «прымака» – вясёлыя і ўдалыя людзі, і іх апавяданне пра сябе. Адмоўныя з’явы з сямейнага побыту, адхіленне ад усталяваных у грамадстве норм маралі, узаемаадносіны паміж людзьмі ў поле зроку стваральнікаў народнага гумару. Класічныя творы жартоўнай лірыкі – песні пра жонку-недарэку, песні-небыліцы пра камара і муху. Алегарычны сэнс вобразаў песень; высмейванне легкадумнасці, безразважлівасці людзей. Смех – магутная ачышчальная сіла.

Песні Беларускага Палесся: багатая меладычная палітра, змястоўны паэтычны тэкст, вялікая мастацкая каштоўнасць.

Тэма 2. Прыпеўкі (8 гадзін)

Прыпеўка: асаблівасці пабудовы і зместу. Варыятыўнасць ужывання тэкстаў адносна аднаго меладычнага малюнка (матыва). Варыятыўнасць ужывання мелодыі адносна аднолькавага тэксту. Хуткае рэагаванне прыпевак на шматлікія з’явы жыцця. Блізасць тэматыкі прыпевак да тэматыкі традыцыйнай пазаабрадавай песні. Мастацкія сродкі прыпеўкі.

Выконванне прыпевак у суправаджэнні гармоніка.

Спецыфіка выкарыстання народных песень з элементамі руху. Асноўныя элементы беларускага народнага танца. Асноўныя запісы танцавальнага фальклору і іх выкарыстанне кіраўнікамі фальклорных гурткоў. Выконванне вакальна-харэаграфічных кампазіцый па матывах песень каляндарна-абрадавага цыкла.

Тэма 3. Летні перыяд земляробчага календара (жніўныя песні) (11 гадзін)

Жніво – асабліва важны этап у гаспадарчай дзейнасці земляроба. Падвядзенне вынікаў працоўнага года. Час выконвання жніўных песень. Дажынкі (заклучны этап жніва): асабліва пышны і ўрачысты абрад. Незлічоная колькасць дажынкавых песень. Галоўная тэма дажынак – тэма радасці з выпадку заканчэння жніва. Услаўленне ўраджаю, узвялічванне годнасці гаспадара і гаспадыні ў дажынкавых застольных песнях.

Тэма 4. Замовы (6 гадзін)

Вера народа ў магічную сілу замоў. Узнікненні, бытаванне замоў (строгая рэгламентацыя). Разнастайнасць замоў па месце і прызначэнні (замовы гаспадарчага прызначэння, замовы ад розных хвароб, замовы, звязаныя з сямейнымі адносінамі і прыватным бытам, замовы, звязаныя з грамадскімі адносінамі).

Рэальныя вобразы ў замовах (сонца, месяц, зоры, поле, лес, розныя жывёлы і звяры, гаспадарчыя збудаванні, жыллё, інтэр’ер). Міфалагічныя вобразы – чур, д’ябал, ведзьма, баба-яга. Кола паэтычных вобразаў – крыксы, плаксы, дзеўкі-трасухі; птушкі, рыбы або проста людзі; святыя Павел, Петр, Ілля, Кузьма. Багацце эпітэтаў, адметныя сродкі паэтычнай мовы ў замовах.

Рэзерв вучэбнага часу (1 гадзіна)

Рэкамендаваны музычны рэпертуар

Рэкруцкія песні: «Ой з-пад лесу лесу цёмнага», «Ой, ляцелі гусанькі»

Жартоўныя песні: «Ой, у полі крынічанька», «Ой, паслала мяне маці», «Хлопец пашаньку пахае», «Спарадзіла чачотачка семера дачок»

Жніво: «Відзіць вочка, што край недалёчка», «Да пара маці, да ячменю жаці», «Да мы жалі не ляжалі», «Што за ельнічкам», «Яркае сонца за бор, за бор»

Беларускія народныя песні «Ой ты, ціхі Дунай», «Як пайду я на ту гору», «Ой, у лузе»

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы М.Сіраты «Прасіўся снапочак», «Пакаціўся туман»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы К.Паплаўскага «На купалле»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы А.Рапшчынскага «Пасеялі дзеўкі лён»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы Л.Ражковай «А ў кусце, кусце»

Вянок купальскіх песень «Іван ды Мар'я»

Песня «Бяседная» (словы М.Багдановіча, музыка М.Сіраты)

IX клас (35 гадзін)

Тэма 1. Асенні перыяд земляробчага календара (талочныя, ільняныя песні) (8 гадзін)

Восеньскі цыкл календарнай паэзіі. Ярынныя і ільняныя песні. Час і месца выканання. Матывы восеньскіх песень, самабытны мелас, лірычны характар. Чыста працоўнае функцыянальнае прызначэнне восеньскіх песень. Талочныя песні як песні дажынкавага застолля: радасная атмасфера заканчэння вялікай цяжкай працы, у асноўным жартоўны тон. Прадчуванне перамен у жыццёвым лёсе дзяўчыны (будучае замужжа). Паглыбленне ў свет перажыванняў чалавека, клопат за яго лёс. Заканчэнне восеньскімі песнямі гадавога круга паэзіі земляробчага календара.

Форма гульні кола: гарманічнасць, закончаннасць. Рытмічнасць праводзін гульні. Імітацыя ў гульніх земляробчай працы чалавека, сувязь з сельскагаспадарчай дзейнасцю.

Тэма 2. Народны тэатр (лялькавы тэатр «Батлейка») (8 гадзін)

Развіццё традыцый фальклору, тэатралізаваных народных абрадаў, гульні, прадстаўленняў скамарохаў на Беларусі. Вялікая папулярнасць у народзе прадстаўлення тэатра лялек. Рэпертуар батлейкі XVI–XVII стагоддзяў – сцэны са «свяшчэннага пісання», на евангельскія сюжэты. Дзеючыя асобы тэатра «Батлейка»: Ісус Хрыстос, Цар Ірад, Смерць, беларускі селянін Мацей. Забаўляльная функцыя батлейкі, сцэны з народнага жыцця. Сацыяльная накіраванасць сцэнак з батлейкавага рэпертуара (высмейванне некаторых адмоўных грамадскіх з'яў, стварэнне вобразаў розных сацыяльных тыпаў). XIX стагоддзе – нападкі са стараны царквы. Спалучэнне гумара з сатырай у батлейкавых сцэнах з народнага жыцця. Статычнасць вобразаў. Мова перасанажаў: вобразныя параўнанні, метафарычныя выразы.

Тэма 3. Сямейна-абрадавая паэзія (велічальныя, хрэсьбінскія і жартоўныя песні) (8 гадзін)

Сямейна-абрадавая паэзія як адзін з самых папулярных і распаўсюджаных па ўсёй Беларусі відаў народнай песеннай творчасці. Спалучэнне сямейна-абрадавай паэзіі з асноўнымі этапамі жыццёвага шляху чалавека – нараджэннем, шлюхам і смерцю, з яго працоўнай дзейнасцю і бытам. Жанрава-відавая адметнасць беларускага песеннага фальклору. Хрэсьбінскія песні (велічальныя, жартоўныя, застольна-бяседныя). Услаўленне ў велічальных песнях парадзіхі, бацькі, бабкі, кумы, кума, выказванне пажадання шчасця дзіцяці. Выразнае маляванне ў хрэсьбінскіх песнях вобразаў маці і бацькі дзіцяці. Вялікая заклапочанасць аб долі нованароджанага. Вялікая папулярнасць песень пра бабку і кумоў. Характэрныя рысы песень (жартаўлівы тон, незласлівая насмешка, дасціпны гумар).

Тэма 4. Пазаабрадавая паэзія (сямейна-бытавыя песні) (10 гадзін)

Асноўная тэма сямейна-бытавых песень – жыццё замужняй жанчыны ў чужой сям'і. Асноўныя тэматычныя групы: песні пра гаротны замуж, песні-ўспаміны, пра бацькоўскі дом і жаданую сустрэчу з роднымі, пра бацькоў мужа (свякруху, свёкра) і пра іх дэспатычныя адносіны да нявесткі, пра няўдалага ці няроўнага мужа (жорсткага, п'яніцу ці старога), песні мужа і жонку-няўдаліцу, песні ўдавы, сірочыя песні.

Рэзeрв вучэбнaгa чaсy (1 гaдзiнa)

X клac (35 гaдзiн)

Тэма 1. Восеньскія песні (талака) (6 гадзін)

Суаднясенне ў восеньскіх песнях прыкмет асенняй пары з перажываннямі чалавека. Адсутнасць прымеркавання восеньскіх песень да свят. Працоўнае функцыянальнае прызначэнне.

Талака – від старажытнай узаемадапамогі. Тры разнавіднасці талакі. Веснавыя талокі (вываз гною). Летнія талокі (у час касавіцы і ў жніво). Асеннія талокі (апрацоўка лёну, сяўба азiмых, перавоз дрэва на зруб, малацьба).

Адлюстраванне ў талочных песнях працы і жыцця земляроба, асноў калектыўнай працы ў гаспадарцы, высакароднага народнага звычая працоўнай узаемадапамогі, вырўчкі. Жартоўныя матывы – выражэнне аптымістычнага ладу душы народа.

Талочнае застолле. Дамінаванне жартоўных песень. Перадача ў песнях агульнай атмасферы талакі – рухавасць, весялосць, жартаўлівасць. Дзякаванне гаспадару за яго шчырую плату за працу, падсмейванне гаспадыні за скупасць.

Тэма 2. Зiмoвyя пeснi (Жанiцьба Цярэшкi) (9 гaдзiн)

«Жанiцьба Цярэшкi» – нацыянальная форма каляднага абрадавага iгрышчa. Гульня мoлaдзi, сoвeсaблiвaя iнсцэнірoўкa жaртoўнaгa шлyбy. Асноўныя дзеяннi iгрышчa – пaдбoр «шлyбнyх пaр» (умoўнy, кaрнaвaльнy, гyльнeвы хaрaктaр). Дзeючыя aсoбы гyльнi: «бaцькa», «мaцi», «хлoпeц», «дзiяўчынa», «дзeд» i «бaбa». Змeст «цярэшaк». Мyзычнa-iнстpyмeнтaльнy мaтэрыял («Лiявoнiхa»). Тaнцaвaльнy мaтэрыял: «Тyстэп», «Пaдыспaнь», «Крaкaвiяк», «Вaльс», «Кaдрыль».

Народныя гульні з выкарыстаннем музыкі.

Песні Беларускага Палесся.

Тэма 3. Сямейна-абрадавая паэзія (вясельныя песні – зборная субота) (9 гадзін)

Агульная ўсходнеславянская крыніца сямейна-абрадавай паэзіі – вусна-паэтычная творчасць Кіеўскай Русі. Самабытнасць вясельных абрадаў. Народныя песні як састаўная частка вясельнага абраду, выконванне абрадавых песень на ўсіх этапах шлюбнай урачыстасці. Беларускае вяселле – надзвычай цікавае тэатралізаванае народнае прадстаўленне. Спецыяльныя цэрымоніі напярэдадні вяселля, іх значэнне ў вясельна-абрадавым рытуале. Дзявочы вечар або зборная суботка. Пляценне вяноў з руты для маладых. Рута – сімвал маральнай чысціні нявесты. Спяванне прымеркаваных да гэтага вечара песень. Абрад выпякання каравая, суправаджальныя разнастайныя песні. Паэтызацыя і персаніфікацыя каравая, шырокае выкарыстанне памяншальна-ласкавых суфіксаў, гіпербал.

Тэма 4. Веснавыя песні (карагоды і карагодныя песні) (10 гадзін)

Багацце і жанравая разнастайнасць песень вясновага календарнага цыкла. Карагодныя песні, суправаджэнне абрадаў: загуканне вясны, Юр'я, Тройца, Русальны тыдзень. Бытавы характар беларускіх карагодаў. Характэрныя рысы карагодаў: гуллінасць, весялосць. Любоўныя адносіны паміж хлопцам і дзяўчынай як змест карагодных песень. Жартоўны змест карагодных песень.

Выкананне карагодаў і карагодных песень. Галоўная асаблівасць выканаўцаў: спяванне і танчанне ў такт песні дакладна пэўных харэаграфічных пабудаванняў («змейка», «вуліца», «вароты», «ручаёк») і дакладнае выбіванне нагамі рытмаў устаноўленага руху. Роля тэмпу і рытму ў карагодах.

Рэзeрв вучэбнaгa чaсy (1 гaдзiнa)

Рэкамендаваны музычны рэпертуар для ІХ–Х класаў

Талочныя песні: «Талака, талака не ўняць», «Як ішлі мы з талакою», «Таўкучы, мелючы, запылiлася», «А знаць наш бацюшка багата жывець», «На гары лён»

Хрэсьбінскія песні: «Цераз рэчачку, цераз быструю», «Ой, дымна, дымна ў садзе», «Раса пала на травіцу», «Не стук стучыць», «Бабуля к унучцы сабіралася», «Кума мая, кумачка», «Ой, кум да кумы заляцаўся», «Час да дому, час»

Сямейна-бытавыя песні: «Ой, за бор, за бор сонца коціцца», «Чырвоная каліначка», «Ой, зелена, зелена», «Як пайду я ў каморачку», «Вярба, вярба дзе ж ты расла», «О, не кукуй, зязюленька, рана»

Жартоўныя песні: «Пасеяў мужык грэчку», «Было ў цешчы сем зяцёў», «Чаму ж мне не пець», «А мой мілы захварэў»

Беларускія народныя песні «Ой там на гарэ», «За гарою каліна стаяла»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы А.Шагава «Каліна-маліна»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы М.Корсака «Бела чаечка»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы М.Сіраты «Цераз бор-бары»

Беларускія народныя песні ў апрацоўцы М.Сіраты «А ў нас сёння дажыначкі», «Вечар цёмны»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы А.Кулакоўскай «Смутны вечар»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы Ул.Зяневіча «Як выведзем луку»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы В.Рамановіча «А ў сеньях, сеньях»

Калядныя гульні ў апрацоўцы М.Сіраты

Русальныя гульні ў апрацоўцы М.Сіраты

Каляды: «Вароты скрыпяць», «Там за рэчкаю, там за быстраю», з абраду «Жаніцьба Цярэшкі»

Вясельныя песні (зборная субота): «Зборная суботанька настае», «Звязлі, зняслі», «Караваю, мой раю», «Сыпце пшаніцу», «На чыёй гэта ніве»

Карагоды і карагодныя песні: «Хаджу я гуляю ўдоль па карагод», «Да хадзіў карагод», «Медуніца, медуніца лугавая», «Дуброва мая зялёная»

Вясельны абрад у апрацоўцы М.Сіраты

Беларуская народная песня ў апрацоўцы В.Кавалёнка «Ходзіць пава»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы А.Шагава «Пад гарою каліна»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы Г.Несцяровіч «Ой ты, сонца яснае»

Беларуская народная песня ў апрацоўцы К.Паплаўскага, аранжыроўка для жаночага хора С.Бугасава «Ой, павей, буйны вечарочак»

Карагодная ў апрацоўцы Г.Несцяровіч «Ой, пусці маці»

Вянок вясновых песень на словы і музыку Я.Петрашэвіча: «Вясна-красна», «Прыляцелі жаваронкі», «Себіты», «Мілы салавейка», «Валачобнікі ўдалыя», «Мядунічка»